

Je čas vydat se na Měsíc

**EU musí zvýšit své
úsilí a vést transformaci
směrem k udržitelnosti**

Monitorovací zpráva občanské
společnosti ohledně cílů
udržitelného rozvoje

O této zprávě

EU a její členské státy byly hnací silou za vyjednávání o přijetí Programu pro udržitelný rozvoj 2030 a cílů udržitelného rozvoje (SDG). Nyní je nutné, aby se EU chopila vedoucí úlohy a cíle uskutečnila doma i na celém světě. EU má sílu prosazovat transformativní zákony a věnovat prostředky nutné k prosazení přechodu směrem udržitelnosti. Prezidentka Komise Ursula von der Leyen nazvala Zelenou dohodu pro Evropu a výzvy související s udržitelností za evropského „člověka na Měsíci“. Nastal čas, aby Evropská unie vystartovala na Měsíc a šla příkladem.

EU, která se chlubí svým prosazováním lidských práv, svobody, demokracie, rovnosti a vlády zákona, má na svém kontě řadu pozitivních úspěchů: mimo jiné čistější řeky a lepší odpadové hospodářství, snížení chemického znečištění, posílení sociální ochrany a práv spotřebitelů, kvalitní vzdělání a volný pohyb v rámci Schengenu.

Ambice EU udávat tempo v rámci Programu pro udržitelný rozvoj 2030 a v plnění SDG zatím realizovány nebyly. Kdyby všichni lidé na světě žili stejně jako průměrný Evropan, potřebovali bychom k uspokojení našich potřeb 2,6 planety. Náš ekonomický systém vyznačující se vykořisťováním pracovních sil, čerpáním surovin, přilíšnou spotřebou a plýtváním, není udržitelný. Náš ekonomický systém prohloubil nerovnosti a sociální vyloučení, ať už globálně nebo ve většině členských států, a znemožní budoucím generacím zajistit své potřeby.

Ukazatele, které Evropská unie používá k monitorování a vykazování pokroku při plnění SDG, vytváří přehnaně pozitivní obraz. Ročenka Eurostatu k SDG oslavuje i ten nejpočetnější pokrok, přičemž ale ignoruje palčivé výzvy, například náš globální ekologický otisk, bezdomovectví a porušování lidských práv v zásobovacích řetězcích Evropy. Neptá se, která politika posiluje udržitelnost a která ji naopak podrývá. Neříká, které prostředky podporují přechod a které jej blokují. Evropská komise nepodporuje veřejnou debatu o zjištěních své zprávy o SDG a o tom, co je potřeba udělat k urychlení pokroku. V monitorování plnění cílů udržitelného rozvoje ze strany EU nehraje občanská společnost žádnou roli.

Z tohoto důvodu občanská společnost prezentuje tuto monitorovací zprávu o cílech udržitelného rozvoje Evropské unie.

SDG Watch Europe je evropskou víceoborovou aliancí občanské společnosti. Aliance dala dohromady své členy z oblastí rozvoje, životního prostředí, sociální péče, lidských práv a dalších sektorů a vypracovala expertní názor. Jejím cílem je také přimět EU k implementaci Programu pro udržitelný rozvoj 2030 a dosažení cílů udržitelného rozvoje.

Tato zpráva vysvětluje, proč zpráva EU o SDG vytváří iluzi udržitelnosti, a nabízí konkrétní návrhy, díky kterým bude monitorování smysluplné a přinese silnější podklad pro transformativní politiku.

Náš pohled na udržitelnost v Evropské unii je kritičtější. Naše zpráva upozorňuje na výrazné mezery, které jsou podpořeny 17 konkrétními příběhy. Sdílíme také naši vizi, jak by mohla vypadat skutečně udržitelná Evropa. Ukazujeme, čeho by šlo dosáhnout do roku 2030, když začneme jednat právě teď. Navazujeme na náš Manifest za udržitelnou Evropu pro její občany, kterou občanská společnost vydala u příležitosti evropských voleb v roce 2019. Nabízíme 17 řešení, mezi kterými nechybí příklady progresivní politiky ze skutečného života, inovativní iniciativy a skutečně udržitelné obchodní modely. Tyto záblesky udržitelné Evropy podporují naději a inspirují lidi k činům. Ke svému prosazení a škálování však potřebují progresivní politický rámec.

Rádi bychom poděkovali všem členům a partnerům organizace SDG Watch Europe za to, že k vytvoření této zprávy přispěli svými znalostmi a sdíleli svou vizi udržitelné Evropy pro její obyvatele.

Patrizia Heideggerová
European Environmental Bureau

Člen koordinačního výboru SDG Watch Europe

Shrnutí

Jaký pokrok Evropská unie zaznamenala při dosahování cílů udržitelného rozvoje (SDG) a Programu pro udržitelný rozvoj 2030 po pěti letech od jeho přijetí dne 25. září 2015? Nejnovější vydání monitorovací zprávy Eurostatu k SDG¹ zveřejněné v červnu 2020 vyhláší úspěch s pozitivními trendy u 14 ze 17 SDG. Negativní postup zpráva naznačila pouze u SDG 5 (rovnost pohlaví). Zpráva sice nepopírá, že existují určité výzvy, celkové vyznění je takové, že je Evropská unie na dobré cestě k dosažení udržitelnosti do roku 2030. **Tvrzení, že se EU rychle blíží k udržitelnosti, je z velké části iluzorní.**

Tato zpráva popisuje, jakým způsobem měří Evropská unie pokrok při dosahování cílů udržitelného rozvoje. Eurostat zveřejnil výroční monitorovací zprávu SDG na základě sady 100 ukazatelů SDG. Výběr ukazatelů sice může vypadat jako technický detail, ale ve skutečnosti jsme schopni měřit důležité parametry jenom tehdy, pokud zvolíme správné indikátory. Výběr ukazatelů je vysoce politickým rozhodnutím odrážejícím nastavení priorit.

Jaké nejdůležitější problémy je nutné sledovat při měření naší úrovně udržitelnosti? A co měřit nebudeme? **Současná sada ukazatelů EU ignoruje klíčové výzvy v oblasti udržitelnosti.** Příklad: Cíle udržitelného rozvoje volají po důstojné práci a udržitelné spotřebě a produkci. Žádný ukazatel už ale nezkoumá globální zásobovací řetězec Evropské unie, to, zda v jejích rámci nejsou porušována lidská a pracovní práva, a neposuzují se ani negativní dopady na životní prostředí. Monitorování cílů udržitelného rozvoje EU také nesleduje celkovou spotřebu materiálů ukrytých v našich zásobovacích řetězcích. Vykorišťování pracovníků a přírodních zdrojů je zcela bez povšimnutí. To samé platí pro všechny negativní zbytkové dopady našich evropských politik a postupů na zbytek světa od vývozu zbraní po daňové úniky v řádu miliard.

Vedle ochrany planety před degradací má Program pro udržitelný rozvoj 2030 za cíl vymýtit chudobu a nerovnosti. **Monitorovací zpráva SDG Evropské unie nebere v potaz nejextrémnější formy chudoby a nerovnosti v EU.** Bezdomovectví je na vzestupu ve všech státech kromě jednoho, ale ve zprávě se nesleduje. Žádný ukazatel nesleduje diskriminaci a nerovnosti související s etnickou příslušností, rasou, náboženstvím, věkem nebo sexuální orientací. **Vyloučení určitých skupin zůstává skryto za zprůměrovanými hodnotami pro celou populaci:** Pouze 2,3 % evropských obydlí nemá základní sanitační zařízení, ale více než polovina Romů v Evropské unii nemá ve svých domovech přístup k pitné vodě.

Další výrazné výzvy z hlediska udržitelnosti sice monitorovány jsou, ale takovým způsobem, že vzniká iluze udržitelnosti. Další příklad: Eurostat sleduje průměrné emise CO₂ nových osobních vozidel. Tyto emise díky nižší spotřebě těchto vozidel klesají. Ukazatel už ale neodhaluje to, že ve stejném období počet osobních vozidel stoupl. Emise CO₂ z osobních vozidel nyní tvoří více než 60 % celkových emisí CO₂ vznikajících při silniční dopravě. Ukazatel neměří, zda celkové emise klesají, a tak věříme, že efektivnější vozidla problém vyřeší sama o sobě.

Diskuse nad ukazateli pro cíle udržitelného rozvoje nemůže být kvůli své politické povaze svěřena jen technickým expertům a politikům. **Výběr ukazatelů musí být klíčovým prvkem participačního, inkluzivního a transparentního procesu monitorování a vykazování plnění SDG, ve kterém musí mít občanská společnost zaručenu aktivní úlohu. Jedině pak bude zahrnuta většina politicky relevantních ukazatelů.** Tato zpráva nedává konečnou odpověď na to, které ukazatele jsou nejdůležitější, ale představuje kritéria k určení relevance indikátorů.

Smysluplné ukazatele SDG:

- Zaměřují se na problémy, kde čelíme největším výzvám v oblasti udržitelnosti (nikoli na snadno dosažitelná vítězství).
- Věnují pozornost problémům, které ovlivňují velké množství lidí v Evropské unii i za jejími hranicemi.
- Měří negativní dopad EU na obyvatele světa a monitorují negativní dopady a externality evropských politik a postupů na zbytek světa.
- Jsou platné, to znamená, že jsou schopny skutečně měřit to, co tvrdí, že měří (a nevytváří iluzi udržitelnosti).
- Jsou specifické a časově omezené tím, že jsou propojeny s celoevropskými cíli (a nesnaží se měřit pokrok bez jasné stanovených cílů).
- Využívají konkrétní data k monitorování pokroku v různých částech společnosti a zajišťují, aby přijímaná opatření nevynechala žádnou skupinu lidí.
- Jsou zvolena a revidována se smysluplným zapojením občanské společnosti a výzkumníků.
- By měly být získávány z jiných zdrojů než ze statistických úřadů v případech, kdy data poskytnutá občanskou a výzkumnou společností dokáží překlenout významné mezery v monitorování SDG.

Aktuální systém monitorování a vykazování SDG v EU není k tomuto účelu vhodný. Vedle potřeby mít lepší ukazatele je také nutné vytvořit smysluplný proces jako silný základ progresivní politiky. Tento proces musí zajistit pokrok směrem k dosažení cílů a musí nutit rozhodující činitele k odpovědnému přístupu. Celkově nedostatečné prosazování SDG na nejvyšší politické úrovni nejenže narušuje politickou koordinaci kolem SDG, ale také podkopává jejich efektivní monitorování. Chybějící zastřešující strategie udržitelného rozvoje na úrovni EU má za následek nevytyčení konkrétních cílů, oproti kterým by se dal pokrok měřit. Neexistuje strukturální zapojení občanské společnosti nebo jiných důležitých zainteresovaných subjektů, například Evropského parlamentu, které by umožňovalo kritickou diskusi o dosažené úrovni udržitelnosti.

Zpráva tvrdí, že EU musí vytvořit inkluzivní, participativní a transparentní proces pro monitorování SDG, který bude fungovat pro všechny. Sem spadá:

- Vytvoření rámce pro implementaci SDG v Evropské unii prostřednictvím nové **zastřešující strategie udržitelného rozvoje** obsahující **jasné, měřitelné a časově ohraničené celoevropské cíle pro všechny SDG**, vůči kterým se bude sledovat pokrok. Tato implementace je na špičkové politické úrovni přehlížena;
- Vytvoření **mechanismů pro smysluplné zapojení zainteresovaných osob** prostřednictvím nového poradního orgánu. „**Fórum SDG**“ by hrálo důležitou úlohu v celém procesu monitorování a vykazování SDG, obzvláště by se pak angažovalo ve výběru a sledování ukazatelů, dat a při soustavném vylepšování vyhodnocovacích metod;
- Položení **SDG do centra evropského semestrálního cyklu s 5 až 10 hlavními indikátory**, které budou řešit hlavní problémy EU v oblasti udržitelnosti a stanoví jasný cíl pro občanskou společnost v členských státech za účelem přispění k naplnění evropského semestrálního cyklu;
- Zavedení **výročních a víceletých monitorovacích a vykazovacích cyklů SDG** s jasně stanovenými úlohami pro evropské instituce, zejména pak pro Evropský parlament, nové Fórum SDG a širší občanskou společnost. Součástí budou také pravidelné „**dobrovolné regionální zprávy**“ (VRR) pro Evropskou komisi, které budou prezentovány na vysokoúrovňovém politickém fóru OSN (HLPF) za účasti zástupců evropské občanské společnosti.

Potřebujeme správné ukazatele pokroku a smysluplný systém monitorování SDG k tomu, abychom urychlili plnění SDG, jejichž realizace je v ohrožení. **Pandemie nemoci COVID-19 zafungovala jako rentgen a obnažila ošklivé důsledky stávajících socioekonomických, občanských a ekologických nerovností. Zároveň nás upozornila na trojitou krizi spočívající ve zhoršování klimatu, ztrátě biodiverzity a znečištění ve všech státech světa.** Pandemie a přijatá bezprostřední opatření zvyšují stávající nerovnosti v rámci EU. Největšímu tlaku kvůli sociálním a ekonomickým dopadům čelí nejzranitelnější skupiny: ženy, mladí lidé, starší lidé, osoby s handicapem, uprchlíci.

Pandemie je budíčkem pro změnu. Musíme se vši rozhodností řešit hluboké nerovnosti, které v Evropské unii i za jejími hranicemi existují, pomocí politiky zaměřené na silnou sociální ochranu, robustní systém zdravotní péče, odolnou nízkouhlíkovou ekonomiku zaměřenou na prosperitu a ambiciózních postupů pro řešení krizí klimatu, biodiverzity a znečištění s cílem zajistit lidem zdravé životní prostředí a planetu. Evropská unie musí investovat do prosperity všech lidí ve všech životních etapách a v celé jejich rozmanitosti. Musíme dosáhnout skutečného globálního partnerství s cílem dosáhnout udržitelného rozvoje. Čím dál více lidí nyní považuje nerovnosti a klimatickou změnu za naši urgentní prioritu. Mezi další priority patří přerozdělení bohatství a základní příjem, snížení moci korporací, větší práva pracujících, znárodnění strategických společností a konec úsporných opatření. Při výzkumu v různých zemích jsme zjistili, že spousta vlád začíná zvažovat odvážnější politická opatření, například základní příjem, moratorium na dluhy a nájmy, podmíněčné záchranné balíčky pro korporace, klimatické zásahy založené na vědeckém poznání, daně z bohatství a solidární daně. Lidé v EU a na celém světě chtějí změnu hned teď.

SDG Watch Europe vznáší 10 klíčových požadavků na EU, aby se po obnově byla lepší než dříve a aby zajistila dosažení ambiciózních cílů SDG do roku 2030:

- Problém spočívá v systému – potřebujeme změnu paradigmatu.
- Při řešení krize je nutné postupovat podle SDG a Pařížské úmluvy.
- Je nutné posílit systém sociální ochrany a zpřístupnit jej všem.
- Je třeba jít cestou k sociálně a ekologicky udržitelnému ekonomickému systému s revidovanými ekologickými rozpočty.
- Musíme propojit ekonomickou obnovu s jasnými podmínkami a říct ne záchranným balíčkům pro znečišťovatele a daňovým rájům.
- Musíme implementovat okamžité zrušení dluhů a zastavit nespravedlivá úsporná opatření.
- Musíme bojovat i se všemi ostatními krizemi.
- Musíme chránit naše demokracie, lidská a občanská práva.
- Je nutné zajistit transparentnost politických rozhodnutí ohledně nemoci COVID-19 i po jejím skončení s plným zapojením a participací občanské společnosti.
- Musíme transformativně zasáhnout proti chudobě a hladu na celém světě.

Zpráva prochází všech 17 SDG a upozorňuje na nejdůležitější výzvy z pohledu udržitelnosti, kterým v EU čelíme. Tyto problémy jsou dokladovány **17 výpověďmi 17 lidí řešících problémy s udržitelností**. Vyprávějí vykořisťovaní pracovníci zásobující Evropu produkty a službami, lidé trpící degradací životního prostředí nebo lidé, kterým vadí neschopnost politiků reagovat na dnešní výzvy. Jejich příběhy ukazují, jakým způsobem jsou jednotlivé cíle různým způsobem propojeny. Dozvíme se, jak udržitelné zemědělství souvisí s rovností pohlaví a důstojnou prací, jak ochrana míru souvisí s našimi ekonomickými postupy a jak inovace a infrastruktura ovlivňují rovný přístup ke vzdělání.

Naše problémy s udržitelností jsou řešitelné. Potřebujeme silnou politickou podporu, regulační rámec, díky kterému se udržitelná řešení stanou normou, a vyšší finanční podporu. Představujeme **naši vizi vycházející z Manifestu za udržitelnou Evropu pro její občany**.² Navrhujeme lepší ukazatele pro jednotlivé cíle udržitelného rozvoje. Ve svých návrzích vycházíme z práce našich členů a inspirovujeme se německou participační iniciativou **2030 Watch. 17 vzorových řešení zaměřených na inkluzi lidí z okraje společnosti, které berou planetu jako jeden celek, a inspirovují k činům**:

- Odvážné komunitní iniciativy a projekty vedené zásadami udržitelnosti.
- Inovativní a odvážná politika, jejímž cílem je od základů změnit náš způsob života.
- Skutečně udržitelné obchodní modely, které nám umožní provést ekonomický přechod.
- Modely vládnutí, které umožňují občanské společnosti plnit skutečně smysluplnou roli.

Toto je příležitost Evropské unie doletět na Měsíc.

Právě teď je čas jednat.

Celá zpráva je k dispozici na adrese:
<https://www.sdgwatcheurope.org/report-time-moon/>

² Cíle udržitelného rozvoje slouží všem lidem bez ohledu na jejich právní postavení. Když používáme výraz občan, chápeme jej v širším slova smyslu jako „obyvatele“.